

پرواز تنها نشان پرندگان نیست

مجید عمیق

در بوته‌زارها، روی درختان، کنار رودخانه‌ها و مرداب‌ها، روی زمین و در دل آسمان، پرندگان آواز می‌خوانند، لانه می‌سازند، تولید مثل می‌کنند، پرواز می‌کنند و زندگی خود را می‌گذرانند. آیا می‌دانید چه وقت می‌توانید موجودی را که پرواز می‌کند پرندگان بنامید؟ و چه چیز یک پرندگان تبدیل به «پرندگان» می‌کند؟

حالا فهمیدیم که خفاش‌ها و حشرات و پروازگران و خیلی چیزهای دیگر هم پرواز می‌کنند.

آیا آن چیزی که از آب بیرون می‌برد و بر فراز آب مسافتی را پرواز می‌کند نیز یک خفاش است؟ یا یک حشره است؟ خیر. آن یک ماهی پرندگان است که وقتی احساس خطر می‌کند، برای فرار از دست دشمنانش، از آب بیرون می‌جهد و مسافتی را در هوا به حالت سریدن پرواز می‌کند.

حال که دانستیم بیشتر حشرات پرواز می‌کنند، خفاش‌ها هم پرواز می‌کنند و حتی ماهی پرندگان هم می‌توانند پرواز کند می‌گوییم پرواز کردن تنها نمی‌تواند دلیل پرندگان باشد!

حتماً می‌دانید که بعضی از پرندگان نمی‌توانند پرواز کنند. یک مرغ خانگی را در نظر بگیرید که خیلی تلاش می‌کند تا پرواز کند. اما آیا مرغ جزو پرندگان است؟ بلی. در مورد پنگوئن‌ها که سلانه‌سالانه‌ها روی برفها و زمین‌های یخ‌زده قطب راه می‌روند. چه فکر می‌کنید؟ آن‌ها زیر آب غواصی می‌کنند و دنبال غذا می‌گردند. آن‌ها بال‌های کوچکی مانند پاروهای قایق دارند که به کمک آن‌ها با مهارت فوق العاده‌ای در آب شنا می‌کنند. اما بال‌هایشان به اندازه کافی بلند نیست که پنگوئن بتواند به وسیله آن به هوا بلند شود و پرواز کند. با این حال، پنگوئن پرندگان است.

آیا هر چیزی که پرواز کند پرندگان است؟ مثلاً آیا مگس‌ها یا پروانه‌ها، کفشدوزک‌ها، سنجاقک‌ها و زنبورها پرندگان؟ معلوم است که نه. این چیزها در ردیف حشرات به شمار می‌آیند. بیشتر حشرات می‌توانند پرواز کنند. هر چند نمی‌توانند مانند پرندگان سریع پرواز کنند یا به مکان‌های دوردست مهاجرت کنند. اما در هر حال قادر به پرواز کردن هستند.

آن موجودی که در تاریکی شب پرواز می‌کند چیست؟ آن پرندگان نیست! آن حشره نیست. اما پرندگان نیست! پس چیست؟ آن خفاش است. می‌دانیم که خفاش‌ها، به هنگام روز، به حالت سروته از شاخه‌های درختان آویزان می‌شوند و استراحت می‌کنند و یا اینکه درون غارها پنهان می‌گیرند. آن‌گاه شب از لانه بیرون می‌آیند و در حین پرواز کردن حشرات را شکار می‌کنند.

شترمرغ هم که نمی‌تواند پرواز کند بزرگ‌ترین پرندگان جهان محسوب می‌شود. در حالی که خیلی سریع می‌دود؛ حتی از یک اسب هم سریع‌تر می‌دود. پس سؤال مابه جای خود باقی است: چه وقت می‌توانیم یک پرندگان را پرندگان بنامیم؟ آیا داشتن بال دلیل پرندگان بودن است؟ اگر چنین است سنجاقک‌ها و زنبورها هم بال دارند و می‌توانند پرواز کنند. پس آیا آن‌ها را هم باید پرندگان بنامیم؟ نه! هر چیزی که پرواز کند حتماً لازم است بال داشته باشد. پس چرا شترمرغ و مرغ بال دارند اما نمی‌توانند پرواز کنند؟ برای اینکه بال‌هایشان کوچک‌تر از آن است که بتواند آن‌ها را به هوا بلند کند. با این وصف شترمرغ، مرغ و پنگوئن در ردیف پرندگان‌اند. حال فهمیدیم که صرف داشتن بال نمی‌تواند عامل پرندگان باشد.

یا بعضی از پرندگان تخمگذاری می‌کنند و آن‌ها را به حال خود رها می‌کنند. پنگوئن‌ها در مناطق یخ‌زده قطب زندگی می‌کنند و هرگز لانه نمی‌سازند، بلکه پنگوئن‌مادر پس از گذاشتن تخم برای تهیه غذا به دریا می‌رود و پنگوئن پدر تخم را روی پاهایش گرم نگه می‌دارد تا پس از دو ماه جوجه آن‌ها از داخل تخم متولد شود. اما بسیاری از جانوران لانه‌سازی می‌کنند. مورچه‌ها، زنبورها و مارها و برخی ماهی‌های نیز لانه می‌سازند. خرگوش‌ها و موش‌ها هم لانه درست می‌کنند. بنابراین ساختن لانه دلیل بر آن نیست که هر پرنده‌ای پرنده نامیده شود. تخمگذاری هم دلیل بر پرنده بودن نیست. قورباغه‌ها، مارها و زنبورها نیز تخمگذاری می‌کنند.

آیا پرنده موجودی است که آواز می‌خواند؟ پرنده‌گان آواز می‌خوانند و از این راه با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. پرنده‌گان از طریق انواع صداها منظورشان را به همنوعان خود می‌فهمانند، مثلاً می‌گوید: این درخت من است به آن نزدیک نشو. یا مرغ با قدقد کردن جوجه‌هایش را صدا می‌زند تا از دور نشوند. اما آواز خوانی پرنده‌گان، با صدای‌های مختلف، دلیل بر پرنده بودن آن‌ها نمی‌شود. مثلاً جیرجیرک‌ها شب‌ها جیرجیر می‌کنند، اما آیا آن‌ها پرنده‌اند؟ خیر. پس کدام ویژگی است که یک پرنده را به معنای واقعی پرنده می‌سازد؟ آیا ساختن لانه نشانه پرنده بودن است؟ پرنده‌گان بالای درختان، زیر بوتهای یا روی زمین لانه می‌سازند و تخمگذاری می‌کنند و روی تخم‌هایشان می‌خوابند تا تبدیل به جوجه شوند. اما بعضی از پرنده‌گان لانه‌سازی نمی‌کنند.

پر

از خروج گرمای بدنه پرنده جلوگیری می‌کند. بر عکس نیز، لایه‌ای از پرهای تخت و صاف، بدنه پرنده را در فصل تابستان خنگ نگاه می‌دارند. پرها در هوای بارانی از خیس شدن پرنده جلوگیری می‌کنند. یک قطره آب روی پرهای یک مرغابی بریزید، می‌بینید که سُر می‌خورند و پایین می‌ریزند. این پرنده‌گان از پرهایشان مراقبت می‌کنند و مدام آن‌ها را مرتب و تمیز می‌کنند. آن‌ها با منقار خود پرهایشان را مرتب می‌کنند و از کیسه‌ای که در دم دارند و محتوی ماده‌ای چرب است منقلرشان را آغشته می‌سازند و سپس ضمن مرتب کردن پرها آن‌ها را چرب می‌کنند تا ضد آب شوند. اما پرهای تازه‌ای سالی یکبار می‌ریزد و پرهای تازه‌ای جایگزین آن‌ها می‌شود. اما این پرهای فرسوده در یکی دو مرحله جایگزین می‌شوند. حتی شما بعضی وقت‌ها پرهایی را می‌بینید که روی زمین پخش شده‌اند. یکی از آن‌ها را بردارید و به دقت نگاه کنید. پرهای پرنده‌گان چیزهای ویژه‌ای هستند که داشتن آن‌ها دلیل بر پرنده بودنشان است.

پرنده‌گان پر دارند. همین چیز استثنایی است که موجب می‌شود یک پرنده را «پرنده» بنامیم. پس یک پرنده زمانی پرنده نامیده می‌شود که دارای پر باشد. چه پرواز کند، یا پرواز نکند، چه آواز بخواند یا نخواند. لانه بسازد یا نسازد و ... پرهای پرنده‌گان ساختار بسیار محکم و مقاومی دارند. یک پر را در دست‌تان بگیرید و سعی کنید آن را بشکنید، خواهید دید که تا چه اندازه مقاوم است. حتی می‌توانید پر را خم کنید و دو سر آن را به یکدیگر نزدیک کنید و رها کنید؛ مثل یک فنر سر جایش بر می‌گردد و نمی‌شکند. پر خیلی سبک است، طوری که وقتی چیزی خیلی سبک باشد آن را به پر تشبيه می‌کنند. پرها رنگارنگ و زیبا هستند. پرها کارهای مختلفی انجام می‌دهند. همین پرهای سبک بلند شدن پرنده به هوا می‌شوند.

پر از لایه‌های متعددی تشکیل شده و بدنه پرنده را در فصل سرما گرم نگاه می‌دارد. حتی در فصل سرما پرنده‌گان پرهایشان را پف می‌دهند تا هوا در لابه‌لای آن‌ها محبوس شود. در این صورت مانند یک عایق عمل می‌کند و

حالا فهمیدیم که فقط پرواز کردن یک پرنده را از سایر جانوران متمایز نمی‌کند. پس داشتن بال، لانه‌سازی، آوازخوانی، تخمگذاری هرگز دلیل بر پرنده بودن پرنده نیست. پرنده‌گان چیزی دارند که هیچ جانور دیگری آن را ندارد. آن چیست؟